

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора медичних наук, професора Соколової І.І.

на дисертаційну роботу

Пилипюк Ольги Юріївни на тему :

«Обґрунтування комплексної профілактики і лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом»,

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за

спеціальністю 14.01.22-Стоматологія

до спеціалізованої Вченої ради Д 61.051.08

при ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України

Актуальність теми. Сьогодні не підлягає сумнівам суттєва роль соматичних захворювань в комплексі патогенетичних чинників розвитку багатьох стоматологічних захворювань, в тому числі й карієсу зубів у дітей. Особливе місце серед хронічних запальних захворювань суглобів у дітей посідає ювенільний ревматоїдний артрит – хронічне запальне захворювання суглобів зі складним аутоімунним генезом, що супроводжується їх деструкцією, а іноді – й ураженням серця, легень, нирок и очей.

Потреба у лікуванні й профілактиці карієсу зубів у дітей із ювенільним ревматоїдним артритом є високою. Це обумовлено, по-перше, порушенням метаболічних процесів, зокрема, фосфорно-кальцієвого обміну, і, по-друге, підсиленням виведенням кальцію з організму дитини внаслідок тривалого прийому ударних та підтримуючих доз глюкокортикоїдів. Тому актуальність даної дисертаційної роботи пов'язана із необхідністю розпрацювання методу комплексного лікування й профілактики ураження зубів карієсом у дітей із зазначеною патологією.

Особливим акцентом актуальності даної роботи також є те, що автором і керівником обрано контингент дітей, які на час виконання дисертаційного дослідження перебували у критичному періоді свого життя – у періоді пре- та пубертату. Ці періоди пов'язані з інтенсивним ростом дитини, формуванням

її особистості, мінералізацією переважної більшості постійних зубів. І що особливо важливо, що саме у цей період значно підсилено чутливість твердих тканин зубів до дії несприятливих чинників.

Тому робота Пилипюк О.Ю., що присвячена підвищенню ефективності лікування й профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом, безумовно, є актуальною, своєчасною та відповідає проблемам сучасної стоматології, а отримані результати є значущими для медичної науки і практики.

Зв'язок робіт з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри терапевтичної стоматології Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова «Особливості перебігу, лікувально-діагностична тактика та профілактика захворювань твердих тканин зубів, пародонту і слизової оболонки порожнини рота при дії місцевих та загальних факторів» (№ ДР 0113U006438). Автор була виконавцем окремого фрагменту комплексної наукової теми.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань дисертаційного дослідження автором застосовані сучасні й інформативні методики досліджень (клінічні стоматологічні, морфологічні, антропометричні, біохімічні, імуноферментні, експериментальні, статистичні), використаний достатній обсяг спостережень, що дозволяє вважати подані автором наукові положення й висновки науково обґрунтованими й вірогідними.

Так, до експериментальних досліджень, тривалістю 58 днів, було залучено 40 білих щурів у віці 1 місяць, яких було розподілено на чотири групи. Саме проведене експериментальне дослідження надає максимальної достовірності даному дисертаційному дослідженню та забезпечує його відповідність до принципів доказової медицини.

На різних етапах клінічних досліджень всього було обстежено 55 дітей

з ювенільним ревматоїдним артритом віком від 8 до 16 років і 52 практично здорових дітей контрольної групи аналогічного вікового періоду.

Отже, враховуючи те, що проведені О.Ю. Пилипюк дослідження ґрунтуються на достатньому фактичному матеріалі й комплексному аналізі експериментальних, клініко-лабораторних та статистичних методів, достовірність викладених в даній дисертаційній роботі наукових положень та висновків є незаперечною.

Новизна та теоретичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи Пилипюк О.Ю. містяться у 6 положеннях й стосуються уточнення даних про інтенсивність та особливості клінічного перебігу каріозного ураження зубів у дітей з ЮРА, вивчення ролі біофізичних показників ротової рідини, її мінералізуючого потенціалу та погіршення гігієни порожнини рота в розвитку карієсу зубів у обраного контингенту дітей. Автором доповнено наукові дані щодо впливу змін компонентів кальцій-фосфорного обміну та їх регуляторів на стан мінерального обміну в емалі зубів, обтяження та поширення каріозного процесу у дітей з ЮРА.

Вперше на експериментальній моделі ювенільного ревматоїдного артрити доведений вплив даного захворювання на поширеність, інтенсивність і глибину каріозного ураження зубів у піддослідних тварин, обґрунтована методика комплексної профілактики й лікування карієсу зубів у дітей із супутнім ювенільним ревматоїдним артритом та визначена її ефективність.

І, нарешті, дисертантом розроблена методика комплексної профілактики й лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом та вивчена її ефективність протягом 2 років.

Практичне значення дисертаційної роботи Пилипюк О.Ю. полягає у розробці та впровадженні в клініку методики комплексного лікування й профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом, складовими якої є цілеспрямована терапія та немедикаментозне лікування аутоімунного захворювання, застосування мікроінвазивної техніки лікування

початкового карієсу зубів з одночасною корекцією мінерального обміну й вітамінного балансу, відновлення кислотно-лужної рівноваги та нормалізацію гігієнічного стану порожнини рота.

Основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи Пилипюк О.Ю. впроваджено у навчальний процес на кафедрах терапевтичної і дитячої стоматології Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» та у клінічну практику КЗ "Міська клінічна стоматологічна поліклініка" м. Вінниця і ПрАТ "Обласна стоматологічна поліклініка" м. Вінниця.

Апробація результатів дисертації та публікації відповідають вимогам ДАК щодо кандидатських дисертацій. Основні положення та результати наукових досліджень представлено на 4 науково-практичних конференції різного рівня та обговорено на засіданнях кафедри терапевтичної стоматології та Вченої Ради стоматологічного факультету Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова. За темою дисертаційної роботи опубліковано 9 наукових праць (з них 3 – одноосібні), серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК МОН України, у тому числі 3 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, та 4-и – тези у збірниках науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення. Дисертація викладена на 215 сторінках друкованого тексту, з яких 148 сторінок основного тексту, і складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури (розділ 1), опису матеріалів і методів дослідження (розділ 2), трьох розділів власних досліджень (розділи 3 – 5), аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, переліку використаних джерел літератури, який включає 277 найменувань, 5 додатків. Робота ілюстрована 22 таблицями, 24 рисунками.

Вступ (стор. 18 – 24) відображає інформацію щодо актуальності роботи, її зв'язку з науковою тематикою Вінницького національного

медичного університету імені М.І. Пирогова. У вступі представлено мету й завдання дисертації, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну отриманих результатів та практичне значення, особистий внесок здобувача, апробацію результатів проведеного дослідження, впровадження та публікації за результатами дисертації. Актуальність роботи обґрунтована автором переконливо. Мета дослідження чітко сформульована та відповідає рівню кандидатських дисертацій. Відповідно до мети поставлено 6 завдань для її виконання. Об'єкт і предмет дослідження визначені здобувачем методично правильно.

Зауважень до вступу немає.

Розділ 1. «Огляд літератури» викладено на 29 сторінках (стор. 25 – 53) і складається із 2-х підрозділів та висвітлює сучасні погляди на особливості клінічного перебігу й діагностики карієсу зубів у дітей із супутньою патологією (підрозділи 1.1) та методи лікування і профілактики карієсу зубів у дітей із супровідною соматичною патологією (підрозділи 1.2).

Автор дуже вдало аналізує й оцінює дані, отримані іншими дослідниками, добре їх узагальнює. Стиль викладення матеріалу розділу є дійсно аналітичним із дотриманням класичних стандартів щодо його оформлення.

Принципових зауважень до розділу немає. Але, по-перше, сприйняття матеріалу покращило б підсилення акценту саме на інформації щодо перебігу, профілактики й лікування карієсу зубів у дітей із ювенільним ревматоїдним артритом за рахунок скорочення інформації щодо карієсу зубів у дітей із іншими видами фонові соматичної патології. По-друге, розділ, на жаль, не має назви.

Розділ 2 «Матеріали і методи дослідження» (стор. 54 - 83) характеризує напрямки й методи дослідження. Розділ викладено на 30 сторінках та структуровано на 8 підрозділів, в яких надано інформацію щодо клінічної характеристики обстежених дітей (підрозділ 2.1), індексної оцінки стану гігієни порожнини рота (підрозділ 2.2), показників слиновиділення

(підрозділ 2.3), оцінці фізичного розвитку дітей та визначення вмісту загального білка і основних електролітів та їх регуляторів в крові обстежених (підрозділ 2.4), визначення характеру мікрокристалізації слини та клінічної оцінки її ремінералізуючих властивостей (підрозділ 2.5). Методику проведення експериментального дослідження представлено у підрозділі 2.6, методику комплексної профілактики й лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом – у підрозділі 2.7, і, нарешті, статистичні методи дослідження – у підрозділі 2.8.

Принципових зауважень до розділу немає. Але, доцільним було б скорочення кількості підрозділів даного розділу за рахунок об'єднання підрозділів 2.3. та 2.5 в один із назвою «Біофізичні властивості ротової рідини». Також було б логічним додавання до назви розділу слова «Об'єкти» з урахуванням того, що до виконання дисертаційного дослідження було залучено й дітей.

Розділ 3. «Експериментальне обґрунтування методики комплексного лікування і профілактики карієсу зубів у тварин на моделі ювенільного ревматоїдного артриту» (стор. 84 – 97). Розділ ілюстровано 4 таблицями й 7 рисунками, викладено на 14 сторінках. Автором доведено, що перебіг експериментального ювенільного ревматоїдного артриту супроводжувався розвитком каріозного ураження зубів у 100 % піддослідних тварин. Окрім цього, за таких умов інтенсивність каріозного ураження зубів за показниками кількості зубів і порожнин є вірогідно вищою за інтактних щурів. Вищезазначене підтверджує негативний вплив аутоімунного захворювання на стан твердих тканин зубів.

Також на експериментальній моделі ювенільного ревматоїдного артриту автором було обґрунтовано методику комплексного лікування й профілактики карієсу зубів та підтверджено доцільність використання запропонованого методу.

Зауваження до розділу. 1. У назві розділу йдеться лише про обґрунтування методики комплексного лікування й профілактики карієсу

зубів у тварин, а автором проведено ще й вивчення впливу ювенільного ревматоїдного артриту на стан твердих тканин піддослідних тварин з аналізом його поширеності, інтенсивності й глибини каріозного ураження.

2. Чи є доцільним представлення матеріалів експериментального дослідження на початку викладення результатів власних досліджень у розділі 3 в той час, як завдання щодо даного дослідження запропоновано під номером 5 та відповідний підрозділ розділу «Матеріали і методи» має номер 2.6?

Розділ 4 «Результати клінічних, лабораторних та морфологічних досліджень дітей з ювенільним ревматоїдним артритом» (стор. 98 – 124) представлено на 27 сторінках, ілюстровано 7 таблицями, 9 рисунками, структуровано на 5 підрозділів, які послідовно висвітлюють результати клінічного дослідження ротової порожнини дітей з ювенільним ревматоїдним артритом (підрозділ 4.1), вивчення фізико-хімічних властивостей ротової рідини (підрозділ 4.2), оцінку стану гігієни порожнини рота (підрозділ 4.3), вивчення резистентності емалі до дії кислот і ремінералізуючого потенціалу ротової рідини (підрозділ 4.4) та дослідження основних антропометричних показників і біохімічних досліджень крові дітей усіх груп (підрозділ 4.5). Отримані автором результати стоматологічного дослідження свідчать про суттєву різницю розповсюдженості карієсу зубів, показників індексів КПВ і кп та їх складових елементів, серед обстежених дітей з ювенільним ревматоїдним артритом та однолітків без зазначеного захворювань. Встановлена 100% поширеність карієсу у дітей препубертатного та пубертатного періодів, які страждають на ювенільний ревматоїдний артрит, та високий рівень його інтенсивності, який перевищує відповідно удвічі та утричі показники здорових однолітків.

Місцевими чинниками ризику розвитку каріозного ураження зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом є незадовільний рівень гігієни порожнини рота, достовірно нижча швидкість слиновиділення відносно здорової популяції однолітків, порушення кислотно-лужного балансу в порожнині рота (функціональний ацидоз) та дестабілізація систем його регуляції.

У дітей, які страждають на ювенільний ревматоїдний артрит, встановлено високий ступінь розчинності емалі зубів під дією кислоти, низький рівень ремінералізації емалі та знижений мінералізуючий потенціал ротової рідини відносно здорових одноліток.

Також дисертантом встановлено дисгармонічний фізичний розвиток дітей з ювенільним ревматоїдним артритом, що виявляється зниженням середньопопуляційних показників зросту й маси тіла та вірогідні зміни компонентів фосфорно-кальцієвого обміну (вміст загального та іонізованого кальцію і неорганічних фосфатів) та їх регуляторів (концентрація паратиреоїдного гормону, активність кислої та лужної фосфатази) в крові основних груп дітей відносно контрольних.

Вищезазначені зміни підтверджують негативний вплив ювенільного ревматоїдного артриту на стан стоматологічного й загального здоров'я дітей.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 5 «Ефективність комплексної профілактики і лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом» (стор. 125 – 153) представлено на 29 сторінках, ілюстровано 10 таблицями, 8 рисунками, структуровано на 3 підрозділи, які присвячено результатам впровадження запропонованого методу лікування і профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом на основі клінічного спостереження (підрозділ 5.1), динаміки показників стану гігієни порожнини рота, фізико-хімічних та мінералізуючих властивостей ротової рідини (підрозділ 5.2), а також на підставі змін основних показників фізичного розвитку дітей та підлітків, мінерального обміну та їх регуляторів (підрозділ 5.3).

Розпрацьована методика комплексного лікування й профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом враховує максимальну кількість патогенетичних ланок обох патологічних процесів і включає цілеспрямовану терапію та немедикаментозне лікування аутоімунного захворювання, застосування сучасної техніки лікування початкового карієсу зубів (мікроінвазивна методика), корекцію мінерального

обміну і вітамінного балансу, відновлення кислотно-лужної рівноваги та нормалізацію гігієнічного стану порожнини рота. Високі клінічні результати запропонованої методики підтверджено як у найближчі, так і у віддалені терміни спостереження (2 роки).

Зауважень до розділу немає.

В останньому розділі **«Аналіз та узагальнення отриманих результатів»** (стор. 154 – 166), що викладений на 13 сторінках, наведено обґрунтований підсумок дисертаційної роботи, що висвітлює теоретичну і практичну значимість отриманих результатів для наукової і практичної стоматології. У стислому вигляді автор характеризує і узагальнює основні результати власного дослідження, порівнюючи із даними, що отримані іншими дослідниками. *Зауважень до даного розділу немає.*

Висновки, (стор. 167 – 169), (їх шість), ґрунтуються на даних детального аналізу сутності результатів проведених досліджень, відповідають меті та поставленим завданням.

Викладені дисертантом **практичні рекомендації** (стор. 170 – 172), відображають прикладний зміст дисертації та доступні для практичної реалізації у закладах охорони здоров'я.

Список використаних джерел літератури містить 277 джерел, які відповідають основному змісту дисертації. Частка літературних джерел, датованих до 2000 року, не перевищує 1%.

Згідно існуючих вимог у додатках дисертації розміщено список опублікованих праць за темою дисертації (додаток А), методики проведення деяких досліджень (додатки В, С, D), акти впровадження (додаток Е).

Анотеза, викладений на 20 сторінках, у достатньому обсязі відображає зміст та результати дисертаційної роботи, є ідентичним до основних положень дисертації та оформлений згідно існуючих вимог.

Необхідно вказати, що дисертаційна робота О.Ю. Пилипюк має незначні стилістичні й технічні похибки, суперечливі термінологічні визначення (наприклад, «слина» замість «ротова рідина»), але зазначені

зауваження і недоліки не є принциповими, мають суто технічний характер й рекомендаційне спрямування, тому вони не знижують наукової цінності даної дисертаційної роботи.

Слід наголосити, що отримані Ольгою Юрїівною Пилипюк результати мають значну теоретичну і практичну значимість не лише для наукової і практичної стоматології, а також і для педіатрії. Представлена дисертаційна робота дійсно вирішує актуальне наукове завдання – підвищення ефективності лікування і профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом.

У порядку дискусії прошу Вас відповісти на такі запитання:

1. Чи покладено ТЕР-тест за В.Окушко в основу проведення методики оцінки стійкості зубів до карієсу за Т. Л. Рединоюю та співавт. ?
2. Використана в дисертаційному дослідженні експериментальна модель ювенільного ревматоїдного артриту є на сьогодні єдиною? Якщо ні, чому саме цей варіант Вами було обрано?
3. Поясніть будь ласка вплив ювенільного ревматоїдного артриту на фосфорно-кальцієвий гомеостаз в організмі дітей з даним захворюванням?

ВИСНОВОК

Отже, дисертаційна робота Пилипюк Ольги Юрїївни на тему: «Обґрунтування комплексної профілактики і лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом» є завершеною працею, у якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання стоматології, яке полягає у підвищенні ефективності лікування і профілактики карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом, шляхом розробки лікувально-профілактичного комплексу на основі вивчення місцевих гомеостатичних зсувів, порушень мінерального обміну і його регуляторів та їх

експериментально обґрунтованої корекції.

За актуальністю теми, методичним рівнем її розробки, науково-практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота Пилипюк Ольги Юріївни на тему: «Обґрунтування комплексної профілактики і лікування карієсу зубів у дітей з ювенільним ревматоїдним артритом» відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., № 567 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015 року) стосовно дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – Стоматологія.

Завідувач кафедри стоматології
Харківського національного
медичного університету МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

Соколова І.І.

*Вірючі об'єктивно оцінюю
нароботу у спец. галузі Д.В.С.В.С.
16.02.2018р.*

Вчений секретар О.В. Губинська